

”... en utbildning är ju inte allt,
erfarenhet väger mer ibland”

– en fenomenografisk studie om personal i
fritidshemmet

Av: Catherine Alvarez & Kajsa Jaeschke

Handledare: Patric Sahlén
Södertörns högskola | Lärarutbildningen
Självständigt arbete 15 hp
Fritidspedagogiskt område | Vårtermin 2017
Grundlärarutbildning med interkulturell profil
med inriktning mot fritidshem 180 hp

Abstract

The purpose of this study is to illuminate and analyze how afterschool educators perceive their assignments in leisure activities and whether the perception is influenced by their backgrounds. With backgrounds we mean what experience they have and what their level of education is. In our study we have used qualitative interviews to acquire data, we have done this in two afterschool centers. In order to analyze and categorize our collected data we have used the theoretical point of phenomenography.

We have interviewed fourteen people who work in afterschool centers and it was only one of them who had an afterschool teacher degree, the rest had no similar education and based their knowledge on experience. With phenomenography we could categorize the perceptions of the afterschool teachers in four categories. These categories were nurture, children, activities and cooperation between teachers. We also obtained perceptions about their views on education and its relevance to afterschool center. Furthermore the afterschool teachers describe how it is to work in afterschool center.

Keywords: afterschool center, assignment, education, experience, perception, phenomenography

Sammanfattning

Studiens syfte är att belysa och analysera hur fritidspersonalen uppfattar uppdraget i fritidshemsverksamheten samt om deras uppfattning påverkas av deras olika bakgrunder. Vi menar med bakgrund vad de har för erfarenhet samt deras utbildningsnivåer. I vår studie har vi använt oss av kvalitativa intervjuer för att införskaffa datamaterial, detta har vi gjort i två fritidshemsverksamheter. För att kunna analysera och kategorisera vårt inhämtade datamaterial har vi utgått från den teoretiska utgångspunkten fenomenografi.

Vi intervjuade fjorton personer som arbetar i fritidshemmet och av dem var det bara en högskoleutbildad fritidspedagog, resterande hade ingen liknande utbildning och baserade sina kunskaper på erfarenhet. Med fenomenografi som utgångspunkt kunde vi kategorisera fritidspersonalens uppfattningar om uppdraget i fyra kategorier. Dessa kategorier var fostran, barnen, aktiviteter och vuxnas samverkan. Vi fick även fram uppfattningar om deras syn på utbildning och dess relevans för fritidshemsverksamheten. Ytterligare framgår det om hur fritidspersonalen beskriver hur det är att arbeta i fritidshemmet.

Nyckelord: fritidshem, uppdrag, utbildning, erfarenhet, uppfattning, fenomenografi

Innehållsförteckning

1. INLEDNING, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
INLEDNING OCH BAKGRUND.....	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	7
BEGREPPSFÖRKLARING	7
2. TIDIGARE FORSKNING OCH TEORI.....	7
TIDIGARE FORSKNING	7
<i>Fritidsutbildningens utveckling.....</i>	<i>8</i>
<i>Fritidsyrket och uppfattningar kring uppdraget.....</i>	<i>9</i>
TEORI.....	11
<i>Fenomenografi.....</i>	<i>11</i>
3. GENOMFÖRANDE	14
METOD	15
<i>Genomförande och metodanalys .....</i>	<i>15</i>
URVAL.....	16
ETISKA ÖVERVÄGANDE	17
4. RESULTAT	17
KATEGORIBESKRIVNING.....	17
<i>Fostran.....</i>	<i>17</i>
<i>Barnen.....</i>	<i>18</i>
<i>Aktiviteter.....</i>	<i>19</i>
<i>Vuxnas samverkan.....</i>	<i>20</i>
RESULTAT AV INTERVJUER.....	20
<i>Uppfattningar om yrkesrollen och utbildning.....</i>	<i>21</i>
<i>Hur det är att arbeta i fritidshemmet .....</i>	<i>23</i>
DISKUSSION	24
<i>Diskussion kring kategorier.....</i>	<i>24</i>
<i>Diskussion kring resultat av intervjuer.....</i>	<i>26</i>
5. AVSLUTNING.....	28
SLUTSATS.....	28
FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	30
REFERENSER.....	31
BILAGOR.....	33
BILAGA 1 - MAIL TILL REKTOR.....	33
BILAGA 2 - INTERVJUFRÅGOR.....	34

1. Inledning, syfte och frågeställningar

Inledning och bakgrund

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning år 2010 lyfter de fram att fritidshemsverksamheten behöver tas på mer allvar och att det behöver läggas mer energi på den. De högskoleutbildade fritidspedagogerna lägger mer fokus på vad som sker i skolan än på den faktiska undervisningen i fritidshemmet. Hur fritidshemmet fungerar beror en del på skolans gemensamma syn på fritidshemmet, i många fall behöver den bli mer bekant med vad fritidshemmets uppdrag innebär (Skolinspektionen, 2010, s.7).

I denna granskning var det ett enda fritidshem som använde läroplanen i hög grad medan de andra fritidshemmen sa sig följa styrdokumentet till viss del men att de inte utgår avsevärt mycket från den. Det är inte ovanligt med personal som inte har någon koll eller inte är insatta i vilka styrdokument fritidshemmet har. Skolorna bör sträva efter att anställa utbildade fritidspedagoger men också kompetensutveckla den personal de redan har för att kunna uppfylla verksamhetens behov. De som jobbar på fritidshemmet har olika utbildningar, olika erfarenheter och olika slags arbetsuppgifter. Av all personal som var med i granskningen så hade 35 procent en högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem. En fjärdedel var förskolelärare och barnskötare och resten utgjordes av bland annat fritidsledare, grundskolelärare och andra utbildningar. I ett av de 77 fritidshemmen fanns det en personalstyrka där alla vara högskoleutbildade med inriktning mot fritidshem, i elva av dem saknades helt personal med utbildning av den nivån. Bland all personal ansåg 80 procent att kompetensutvecklingen de har inte följde fritidshemmets specifika uppdrag, de ansåg inte heller att de får kompetensutveckling särskilt ofta (Skolinspektionen, 2010, s.15-17).

År 2015 gjorde Skolverket en årlig rapport av skolverksamheten som ger en övergripande beskrivning av skolan och där även fritidshemmet ingår. De tar upp hur barnantalet på fritidshemmen ständigt ökar och att verksamheten inte hänger med i utvecklingen och då bland annat personalantalet (Skolverket, 2017, s.70). På bara de senaste tio åren har barngrupperna på fritidshemmen ökat med 43 procent. Av alla som arbetade i fritidshemmet hösten 2015 så hade 47 procent en högskoleutbildning som förskollärare, fritidspedagog/lärare och lärare. För att få undervisa i fritidshemmet måste man ha en examen som grundlärare med inriktning mot fritidshem eller som fritidspedagog, bara 25 procent av all personal i undersökningen hade sådan examen (Skolverket, 2017, s.76-77).

Anneli Hippinen tar upp några yrkesbenämningar på personal i fritidshemmet och när de kom till. Begreppet fritidspedagog kom till i mitten av 1960-talet, anledningen var att fritidshemmet fick mer utrymme i skolan samt att en fritidspedagogsutbildning konstruerades. Denna utbildning har förändrats genom åren och den förändring som var mest väsentlig för dagens fritidshem infördes i början av 2000-talet då hela lärarutbildningen gjordes om och utvecklades. Då kom begreppet lärare med inriktning mot fritidshem och ersatte fritidspedagog. Fritidshemmet sammansmälte även med skolan vilket var helt nytt (Hippinen, 2011, s.33). Ann S. Pihlgren lyfter fram att fritidshemmet är i behov av personal som har kunskap och kompetens för att kunna ta tillvara på den pedagogik som praktiseras. Personal som utbildats till lärare inom fritidshem får teoretisk kunskap om barnens utveckling och behov samt kännedom om pedagogisk historia. Fritidshemmets övergripande arbetsområden är identitetsskapande, skolans lärande och läran i och om fritids och dessa tre kräver både kunskap och kompetens från personalen (Pihlgren, 2011, s.19-20).

Vi har under vår utbildning fått intrycket om att det är viktigt med utbildad personal i fritidshemmet. När vi har varit ute i verksamheten på praktik har vi sett att de som jobbar i fritidshemmet är en blandning av både utbildad och outbildad personal som har olika erfarenheter. Med detta som bakgrund har det väckts en tanke hos oss om hur arbetet i fritidshemmet uppfattas av personalen och om det finns en skillnad i vilken bakgrund de har. Detta har vi baserat på egna erfarenheter som vi fått genom verksamhetsförlagd utbildning och där vi som bakgrund har intresserat oss för att undersöka hur personalen uppfattar uppdraget. Vi har märkt att personalen uppfattar sina yrken olika och vill undersöka vilka skillnader som eventuellt kan finnas. Vi har sett hur verksamheten fungerar med egna ögon och vi har sett att utbildad personal inom fritidshemmet blir mer och mer efterfrågat och att bristen på utbildad personal har resulterat i att många som idag jobbar i fritidshemmet saknar en modernare fritidsutbildning.

Vi kommer i vårt arbete att fokusera på personalens synsätt och uppfattningar av sitt arbete med hjälp av kvalitativa intervjuer och undersöka hur uppdraget i fritidshemsverksamheten ses utifrån verkliga uppfattningar. Vi vill lyfta fram att fritidspersonalens perspektiv är en väldigt viktig aspekt att ta upp just för att vi ska få en större förståelse i hur det kan se ut och hur det fungerar i verksamheten.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka fritidspersonalens olika uppfattningar om uppdraget i fritidshemmet. Vi vill även se om arbetet uppfattas olika beroende på om de har utbildning eller inte.

- Hur uppfattar och beskriver personalen sitt uppdrag i fritidshemmet?
- Hur ser utbildad personal på fritidshemmets uppdrag?
- Hur ser fritidspersonalen på betydelsen av erfarenhet?

Begreppsförklaring

Vi kommer i vår undersökning att definiera eleverna som barn just för att vi i de flesta intervjuer har stött på att fritidspersonalen själva beskriver eleverna som barn. Vi kommer delvis att nämna personalen som fritidspedagoger av den anledning att de presenterar sig som det och det i framförallt resultatavsnittet. Vi kommer också att lyfta fram dem som fritidspersonal i vår studie då vi generellt diskuterar kring alla som varit med i undersökningen.

De yrkesbeteckningar vi har stött på under vår undersökning är fritidspedagog, fritidsledare och barnskötare. Det framkommer även andra yrkesbeteckningar i vår läsning av tidigare forskning och litteratur och dessa benämningar är fritidslärare och lärare mot fritidshem. De sistnämnda benämningarna kommer inte att dyka upp regelbundet i vår studie då det inte är dessa som vi har fått ta del av i genomförande och resultat.

Vi förklarar här vilka yrken vi har stött på i vår undersökning och som vi vill förtydliga. En fritidsledare har en tvåårig utbildning på folkhögskola och inriktar sig framförallt på att göra fritiden värdefull för barn och ungdomar. En barnskötare har en gymnasial utbildning som inriktar sig på att ge en trygg och värdefull omsorg för främst barn i förskola.

2. Tidigare forskning och teori

Tidigare forskning

Efter att ha bekantat oss med artiklar och avhandlingar som är relevanta för tidigare forskning vill vi även förklara närmre varför vi valt att använda dem i vår undersökning. Vi har med

detta material fått en djupare förståelse om hur fritidspersonal uppfattar sitt yrke och till en viss del hur de ser på uppdraget. Vi har även fått en uppfattning om hur yrkets fritidsutbildning har sett ut genom tiden och hur den har betraktats ur olika perspektiv. Vi ser fram emot att ha detta i åtanke samt att föra vidare det genom att utreda personalens egna uppfattningar om vad uppdraget på fritidshemmet är.

Fritidsutbildningens utveckling

I sin avhandling från 90-talet utreder Monica Hansen lärarnas uppfattningar om fritidspedagoger där de yttrar sig om att pedagogernas kompetenser på fritidshemmet ligger kring att ta hand om barnen och se till att de inte har tråkigt. Lärarna menar att fritidspedagogerna har hand om det mer praktiska och att det är knutet till deras personliga kunskaper, som till exempel om man gillar att vara ute i naturen så praktiserar de gärna det i yrket (Hansen, 1999, s.197). När man ska forska och utreda fritidspedagogens yrkesroll så pekar Hansen på att det finns en viss problematik där det är svårt att hitta relevant forskning. Det beror på att yrket omfattar en mindre grupp och är ett yngre självständigt yrke än vad till exempel lärarnas är (Hansen, 1999, s. 53). Hansen hänvisar också till hur fritidspedagogsutbildningen har kritiserats av vissa studenter om att vara för flummig och slapp, det ansågs bland annat vara alldeles för mycket diskussioner och inte så höga krav. Andra som har gått samma utbildning menar på att det var diskussionerna som var det positiva och att det var något som de värdesatte (Hansen, 1999, s.224).

Ackesjö, Nordänger & Lindqvist har i sin studie som är nyare än Hansens forskat kring grundlärare med inriktning mot fritidshem som tagit sin examen år 2014. Dessa grundlärare har även fått en behörighet i ett eller flera estetiska ämnen. De lyfter fram att denna årskull är den första som har en dubbel yrkesroll, alltså den roll de har mot fritidshemmet samt den de har mot undervisning i de estetiska ämnena. Dessa nyutbildade grundlärare kan man hävda befinner sig inom den nya reformen där en fritidslärares uppdrag inte bara fokuseras på fritidshemmet utan även på skolämnen (Ackesjö, Nordänger & Lindqvist, 2016, s.87). De belyser i sin studie att tillgängligheten till högskoleutbildad personal inom fritidshem är väldigt låg och att många av de som utbildar sig och har en ämnesbehörighet ändå väljer att hålla sig till endast fritidshemmet och inte alls till det ämne de valt (Ackesjö, Nordänger & Lindqvist, 2016, s.103).

Ackesjö, Nordänger & Lindqvist tar i sitt forskningsprojekt upp om hur det gick för de nya grundlärarna mot fritidshem som de följde in i arbetsmarknaden de första fem åren. De ställde frågor till studenterna kring deras förväntningar och förståelse för sitt blivande yrke. De lyfter fram att arbetsmarknaden för fritidshemsverksamheten är i behov av utbildad och kompetent personal och att det inte är ovanligt att fritidshemmen endast har halva eller till och med en fjärdedel av personalstyrkan högskoleutbildade inom fritidshem. Resten av personalen saknar oftast helt utbildning för att arbeta med barn. Detta har noterats av de högre statsmakterna och fritidshemmen står nu högt på agendan för att åtgärdas och förbättras (Ackesjö, Nordänger & Lindqvist, 2016, s.88).

I forskningsprojektets resultat framkommer det att studenterna både före och efter examen reserverar sig mot sitt valda skolämne. Många studenter markerar att de inte skulle klara av att upprätthålla båda uppdragen och därför väljer att ta sig an enbart fritidshemmet (Ackesjö, Nordänger & Lindqvist, 2016, s. 104). Flera av de nyutbildade studenterna hävdar även att de utan tvivel tillhör kategorin lärare med inriktning mot fritidshem och inte fritidspedagog samt att den utbildning de gått skiljer sig från de äldre fritidspedagogutbildningarna och ämneslärarnas (Ackesjö, Nordänger & Lindqvist, 2016, s. 105). Enligt Hansen har det tidigare inte varit helt ovanligt att man blandar ihop fritidsledare med fritidspedagoger och inte heller att de vanliga lärarna inte har någon koll på hur lång en fritidsutbildning är eller vilken nivå den befinner sig på (Hansen, 1999, s.194).

Fritidsyrket och uppfattningar kring uppdraget

Annica Löfdahl berättar i en föreläsning om fritidshemmets personal och hur de beskriver den verksamhet de jobbar med. Det är svårt för personalen i fritidshemmet att hänga med i verksamhetens alla uppgifter då de ska vara med under skoltid, komplettera skolans kunskapsmål och se till en trygg miljö (Löfdahl, 2010, s.6). Detta belyser även Saar, Löfdahl och Hjalmarsson där de i sin artikel pekar på hur man önskar en slags dubbel kompetens hos fritidspersonalen där de ska klara av att ha koll, hantera konflikter, träna barnen i det sociala samt hålla i det praktiska (Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012, s.9). Detta framför Löfdahl ytterligare genom att lyfta fram hur personalen tycker att skoltiden tar över och dominerar hela verksamheten, även på eftermiddagarna när det är fritids som ska vara igång. De menar på att man ska vara med barnen hela dagen, vara med i klassrummen på skoltid samt sköta fritidshemmet under eftermiddagen. En personal uttrycker att man ska komma ihåg att det är

på fritids man jobbar på och att man måste ställa om mellan verksamheterna för att orka (Löfdahl, 2010, s.6-7). En annan påverkande aspekt av hur fritidshemsverksamheten fungerar är storleken på barngrupperna. Stora barngrupper kräver en viss typ av struktur och en viss koll från personalen (Löfdahl, 2010, s.10).

Löfdahl beskriver hur fritidspersonalen berättar om fritidshemmet och att de hittar på olika aktiviteter som barnen kan göra såsom pyssel, bakning och verksamhet som är valfri för barnen. Det ska vara frivilligt, stimulerande, lärande och ibland något som alla kan vara med på. En pedagog beskriver aktiviteterna som att det numer heter kreativ verksamhet och inte pyssel, och det på grund av att det inte är så hög status i det ordet. Personalen har bytt ut orden på flera aktiviteter för att höja statusen på fritidshemmet och det är för att visa för sig själva, föräldrar och kollegor hur viktigt arbetet på fritids är och att man lägger vikt i det man gör. Men detta utbyte av ord gäller inte alla då några av pedagogerna inte lagt en tanke på det eller tycker att det är fel. En pedagog menar på att det mest är ordbajsande och att föräldrarna förstår bättre om man kallar det till exempel pyssel och att det inte är någon idé att byta ut orden då verksamheten inte förstås bättre av föräldrarna för det (Löfdahl, 2010, s.8).

Fritidspedagogerna i Hansens avhandling beskriver sitt yrke och att deras uppgifter är att ge omsorg och ta hand om barnen, att skapa ett lugn och ge trygghet, att skapa en meningsfull fritid och skapa relationer med barnen samt att ge dem stöd genom att lyssna och samtala. Helt enkelt att vara engagerad i barnen samt att bygga bra relationer till föräldrarna (Hansen, 1999, s.204-205). När det gäller hur mycket man ska ge av sig själv till barnen så lyfter Hansen fram fritidspedagogernas syn på hur man behöver förmedla sig själv som person hos barnen och det genom att visa dem att man är en helt vanlig person som har ett liv utanför jobbet (Hansen, 1999, s.207). För att förtydliga det menar fritidspedagogerna att deras avsikt inte är att konkurrera med föräldrarna utan att man är ute efter att ha en professionell relation till barnen trots de känslomässiga inslagen (Hansen, 1999, s.206).

Saar, Löfdahl & Hjalmarsson nämner att personalen i fritidshemsverksamheten diskuterar kring nyttiga och onyttiga aktiviteter och att det finns vissa som de anser inte är givande, som till exempel att sitta vid datorn och att det på något sätt måste redovisas för föräldrarna för att de inte ska se det som tidsfördriv. Det finns flera aktiviteter där barnen får chans att *bara vara* som inte är planerade och som barnen kan sitta med ganska länge. Personalen anser det som viktigt att se på sin egen förmåga att planera och följa upp samt avgränsa vad som är

gynnande eller inte för verksamheten (Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012, s.7). Det är efter att kvalitetsredovisningarna av fritidshemmen kommit igång som personalen känner att de numer funderar kring vad det är de egentligen praktiserar. De menar att de funderar på vad det bakomliggande syftet är i de olika aktiviteterna och att de planerar dem mer djupgående och numer vet bakgrunden till varför man gör det (Löfdahl, 2010, s.9).

Saar, Löfdahl & Hjalmarsson förtydligar att de valt att bortse från skolan och fritidshemmet som en enhet och enbart att se på fritidshemmets egna villkor och potential. De belyser att fritidshemmet har en egen sammanhängande kontext som till en viss del frigör sig från skolans huvudsakliga kunskapsinriktning och menar på att fritidshemmet har goda möjligheter att uppfylla en egen undervisande och praktisk tillämpning (Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012, s.11). Löfdahl lyfte fram att fritidshemmet idag ses som ett komplement till skolan och att det visar på fritidshemmets egenskaper som till exempel flexibilitet, översyn och fortskridande undervisning i elevernas skolgång. Förr låg fritidshemmets fokus mer i att vara ett allmänt komplement till hemmet och ge barnen sociala kunskaper och mångkulturella perspektiv. Pedagogerna menar på att det idag handlar om att erbjuda undervisning med andra egenskaper än de som skolan bidrar med (Löfdahl, 2010, s.12). Vad till exempel pedagogisk verksamhet är uppfattas olika beroende på om man jobbar som lärare eller fritidspedagog. Ämneslärarna ser det gärna som att lära ut något konkret och specifikt till barnen medan fritidspedagogerna mer ser det som att förhålla sig medveten till vad som sker och se hur man tänker samt handlar för barnens utveckling (Hansen, 1999, s.222).

Teori

Vi kommer i arbetet av att undersöka och analysera vårt datamaterial använda oss av den teoretiska utgångspunkten fenomenografi där begreppet uppfattning är centralt. Denna teori använder vi oss av för att belysa hur fritidspersonalen uppfattar sitt uppdrag samt deras olika perspektiv och synsätt.

Fenomenografi

Det centrala för fenomenografien är att beskriva hur olika fenomen, händelser eller ting uppfattas av människan. Ordet *fenomen* kommer från det grekiska ordet *phainomenon* vilket betyder 'det som visar sig' och *grafia* kan förklaras som att 'beskriva i ord och bild', tillsammans blir dessa ord fenomenografi och översätts till att man 'beskriver det som visar

sig' (Alexandersson, 1994, s.112). För att människan ska kunna förstå den avancerade världen omkring sig så utvecklar hon kunskap successivt. Med fenomenografi belyser man människans uppfattning och avgränsningar i omvärlden, det vill säga relationen mellan människan och fenomenet. Konsekvenser som kan uppstå är att uppfattningarna som finns om ett fenomen kan förändras med tiden och att man då ser världen på ett annat sätt utifrån nya kunskaper (Alexandersson, 1994, s.117). Världen kan ses på olika sätt utifrån vad vi upplever, tolkar, förstår och uppfattar men skillnaden mellan vad vi tror och vad som är verkligt behöver inte nödvändigtvis vara en självklarhet (Kroksmark, 2011, s.606). Det finns en skillnad i fenomenografi mellan olika slags uppfattningar som på det ena sättet kan ses som egna åsikter och värderingar och på det andra sättet som den uppfattning som kan relateras till en allmän förståelse för olika fenomen i omvärlden. Med den uppfattning där egna åsikter lyfts fram har man reflekterat kring sina åsikter och uttrycker sig genom att säga vad man tycker. Även om man har mycket erfarenhet i det man uttrycker sig om tar man förmodligen bara ut en ytterst liten del av det man menar och får inte med helheten av det man egentligen uppfattat. Men det är inte individernas egna åsikter och värderingar som fenomenografin belyser. Fenomenografi har som utgångspunkt att beskriva människors olika uppfattningar och att de grundas i erfarenhet och kunskap i relation till specifika fenomen och det är det som är det huvudsakliga forskningsintresset (Alexandersson, 1994, s.119-120).

Ference Marton är professor i pedagogik vid Göteborgs universitet och är fenomenografin grundare. I Sverige så finns det ingen forskning om lärande som har gjort intryck på lärarutbildningen, skolan och lärarkompetensen till så stor del som fenomenografin har gjort. Fenomenografin kom till när Marton och hans medarbetare på 70-talet gav en uppgift till sina universitetsstudenter där de skulle läsa och tolka en text och det resulterade i att det inte blev som de hade väntat sig, det var samma text som hade delats ut men de hade alla uppfattat den olika. Detta gjorde Marton och hans medarbetare väldigt fundersamma och de kom fram till att anledningen till varför uppgiften uppfattades olika helt enkelt berodde på att studenterna var olika. De valde att gå djupare in i förståelsen av studenternas olika resultat och ställde frågor som: varför är deras förståelse olika? Vad är det som gör skillnad? Martons observationer låg i att vi uppfattar saker olika då vi ser på fenomen utifrån olika innebörder som baseras på hur vi är som individer och vad det är vi värderar (Kroksmark, 2011, s. 590-591).

Ference Marton och Shirley Booth lyfter tillsammans fram att fenomenografin varken tillhör

en metod eller en teori även om den kan sammankopplas med dem båda och att den inte heller är helt fristående från dem. Fenomenografin är ett sätt att identifiera, formulera och hantera en viss typ av forskningsfrågor och ett sätt att kunna specialisera sig i och uppmärksamma frågor som handlar om lärande och förståelse i pedagogiska sammanhang (Marton & Booth, 1997s, 146-147). Ursprungsmässigt kommer fenomenografin från inlärningspsykologin men har till skillnad från den traditionella synen en betoning på att människans sysselsättning står bunden till det fenomen som den riktar sig mot och dess specifika innehåll. Med det menas att människans tänkande, inlärningsförmåga, språk- och kunskapsutveckling varierar i samband med den omvärld hon befinner sig i. Det är människans meningsskapande som avgör hela grunden till att relationen till fenomenet är i förändring (Alexandersson, 1994, s.115).

Något som är lämpligt att nämna är variationsteorin som Marton varit med och skapat. Den går ut på att förklara hur lärande går till. När man ska beskriva hur lärande går till så menar Marton att man måste titta på variation, urskiljning och simultanitet. Med variationer lär vi oss att något utmärker sig från det andra, till exempel att vi blir medvetna om en dialekt när vi hör den bredvid en annan. Med simultanitet blir andra sidor synliga för oss och utmärker sig från det vi tidigare har lärt oss, vi lär oss att det finns olika sätt att uppfatta en sak på. Med urskiljningen kan vi känna igen en av många perspektiv och samtidigt vara medvetna om att det vi ser kan uppfattas på ett sätt som vi inte känner igen (Kroksmark, 2011, s.598).

En annan viktig infallsvinkel inom fenomenografi är att det resultat som man kommit fram till i sin undersökning är obunden från det allmängiltiga sammanhanget. Det menas med att en fenomenografisk undersökning inte tar hänsyn till alla aspekter av vad undersökningen handlar om beträffande val av ämne, plats eller situation. Här fokuserar fenomenografin till skillnad från teoribildning på resultaten av uttalande i undersökningen och baseras inte på situation om var, vem och hur (Kroksmark, 2011, s.600). Forskare inom fenomenografi fokuserar sig på att studera andras erfarenheter till skillnad från filosoferna som fokuserar på att studera sin egen erfarenhet. Fenomenografi skiljer heller inte på spontana erfarenheter eller att förstå tänkande och reflektioner vilket filosofin gör. Fokus ligger på att förtydliga upplevda erfarenheter och dess grund och att synliggöra olika sätt att uppleva något utifrån just hur vi ser, känner till och förstår olika fenomen. Fenomenografin syftar även till att se variationer och olika perspektiv som preciserar ett fenomen (Marton & Booth, 1997, s.153).

Begreppet uppfattning är väldigt centralt inom fenomenografi och även förutsättningen om att

olika uppfattningar grundas i olika egenskaper och värderingar, alltså är de kvalitativt olika. Se det som att tre helt olika individer ser på samma sak, uppfattar de denna sak på samma sätt? Troligen inte (Kroksmark, 2011, s.598). Uppfattningar och olika sätt att förstå på ses inte som några egenskaper man sitter på personligen, utan ett sätt att underlätta hur vi beskriver och förstår olika sammanhang. Här kan de sätt vi väljer att beskriva något på anpassas efter det sammanhang vi befinner oss i (Kroksmark, 2011, s.605). Det finns många exempel i bokvärlden om hur vi uppfattar världen omkring oss och de är ganska varierande som till exempel uppfattningar utifrån kultur eller utveckling. Dessa exempel behöver inte variera utifrån specifika områdets kunskaper utan kan helt enkelt variera utifrån vad som helst beroende på hur vi uppfattar något (Kroksmark, 2011, s.616). Hur man beskriver en persons sätt att uppleva en händelse kan vara krångligt då personens sätt att uppleva händelsen inte utgör själva händelsen. Personens upplevda erfarenhet består snarare av ett perspektiv som grundas i personens egen bakgrund. Detta kan visa sig bli problematiskt när en forskare ska beskriva en persons perspektiv då forskaren själv har en uppfattning om det framförda perspektivet (Marton & Booth, s.1997, s.162-163).

Själva grunden till fenomenografi finns i intresset för att förstå hur andra beskriver och upplever olika fenomen och även i intresset att förstå olika sätt att förklara dem på. Fenomenografins intresse för olika uppfattningar och beskrivningar faller sig mer naturligt i pedagogiska sammanhang. De olika uppfattningarna kan ordnas i ett hierarkiskt system där de ses som mer eller mindre utvecklade, komplicerade eller innehållsrika. Skillnaderna som upptäcks mellan uppfattningarna är en bidragande orsak till vårt lärande (Marton & Booth, 1997, s.146). Det finns också skillnader mellan hur vi uppfattar verkligheten beroende på vilken tid vi lever i historiskt sett och inte bara mellan människor i allmänhet (Kroksmark, 2011, s.614).

3. Genomförande

I detta kapitel kommer vi att framföra vårt tillvägagångssätt för undersökningen. Vi kommer här att redogöra vald metod, genomförande och metodanalys, urval och etiska överväganden som vi kommer att använda oss av under arbetets gång.

Metod

Vi kommer i vår undersökning att använda oss av kvalitativa intervjuer. För vår datainsamling ansåg vi att den fenomenografiska utgångspunkten tillsammans med de kvalitativa intervjuerna var en relevant metod för vår undersökning. Vi intervjuade sammanlagt fjorton personer i fritidshemsverksamheten. Det kvalitativa synsättet vi använde oss av medförde öppna intervjuer som även kan beskrivas som strukturerade samtal. Med det strukturerade samtalet försökte vi få en större förståelse av de vardagliga erfarenheter och beskrivningar som fritidspersonalen delade med sig av (Stukát, 2011, s.36).

Valet av att just använda oss av kvalitativa intervjuer var för att vi kunde anpassa frågorna på olika sätt under tiden som vi intervjuade (Eriksson-Zetterqvist & Ahrne, 2015, s.38). Fritidspersonalen får med intervjuer tillfälle att med egna ord beskriva hur de själva uppfattar uppdraget i fritidshemmet (Stukát, 2011, s.38). Nackdelen med kvalitativa intervjuer kan vara att vi inte får en djupare kunskap om ett visst fenomen (Eriksson-Zetterqvist & Ahrne, 2015, s.38), men å andra sidan är inte det syftet med vår studie. Vi har i syfte att främst tolka och förstå det resultat som framkommer under intervjuernas fortskridande, därför kan våra tankar, känslor och erfarenheter spela en roll i vårt genomförande då vi har olika personliga bakgrunder och själva har en egen uppfattning av fritidshemmets uppdrag (Stukát, 2011, s. 36). Men vi har i åtanke att hålla oss så neutrala som möjligt till det som personalen delar med sig av i intervjuerna för att inte influera på det resultat som vi senare presenterar.

Genomförande och metodanalys

I vår undersökning så har vi skickat ut mail till olika skolor för att hitta fritidspersonal som vi kan intervjuar. Vi blev hänvisade av rektorer och biträdande rektorer att kontakta fritidspersonal i de skolor vi hört av oss till. Vi kom i kontakt med fritidspersonal i två olika skolor som hade ledande roll i verksamheten och vi ansåg att de var välkomnande samt till stor hjälp att hitta tillgänglig fritidspersonal att intervjuar. I båda skolor fick vi tillgång till ett grupprum där vi kunde sitta ostört. Vid varje intervju presenterade vi oss och vår studie samt informerade om att vi kommer spela in under intervjuens gång. Vi var tydliga med att förklara att inspelningen endast var till för oss samt att vi kommer att värna om deras delaktighet anonymt. Intervjuerna var allt från sju till tjugo minuter långa. Under intervjuernas gång blev vi medvetna om att frågorna formulerades annorlunda mot vad vi planerat och att vi ställde

följdfrågor. Vi anser däremot att det inte påverkar datainsamlingen negativt då frågorna haft samma innehåll och att följdfrågorna var ett sätt för oss för att få vissa moment förtydligade.

I den fenomenografiska teorin finns första och andra ordningens perspektiv, vi har valt att utgå från andra ordningens perspektiv som är ett sätt att förstå och tolka hur något framstår för människan (Stukát, 2011, s.38). Kunskapen i andra ordningens perspektiv omfattas mer av det estetiska vetandet, som till exempel filosofi och sociologi där föreställningarna inte är lika självklara (Kroksmark, 2011, s.601). I första ordningens perspektiv finns det korrekta svar och kunskapen är generell och det är inom till exempel matematik och naturvetenskap (Kroksmark, 2011, s.601). Första ordningens perspektiv ansåg vi inte vara väsentlig för vår undersökning och valde därför att frångå den. Den tillhör fenomenografin och bör nämnas fastän den inte är relevant för vår studie. Fenomenografins fokus är hur och vad man lär sig, de intresseområden som finns och hur ett fenomen i omvärlden uppfattas av människor, vilket betyder att vi egentligen är ute efter innebörder istället för förklaringar (Stukát, 2011, s.37).

Uppdelningen av arbetet har varit att intervjuerna letts av Kajsa och att hon ställde intervjufrågorna medan Catherine observerade utbytet och tog hand om inspelningen. Anledningen till vår uppdelning var dels för att få en individuell uppfattning av samma situation men också för att få en direkt kontakt med den person vi intervjuade. För att kunna analysera vårt datamaterial har Catherine transkriberat alla intervjuer för att vi sedan ska kunna sortera in dem i kategorier och finna likheter samt skillnader i fritidspersonalens uttalanden (Stukát, 2011, s.38). Kajsa har lagt tyngden i att beskriva syftet med vårt arbete och att hitta relevant tidigare forskning. Vi har skrivit resterande arbete tillsammans.

Urval

Vår studie genomfördes i två olika skolor i Södra Stockholm vars kontaktuppgifter vi kunde ta del av då de var offentliga. För att värna om verksamheten och personalen har vi valt att ge skolorna fingerade namn, Blomskolan och Veraskolan. Vår intention i val av skolor var främst i avsikt för att inte ha någon relation till fritidshemmen och dess personal. Vi ansåg att vi inte ville bli påverkade av relationerna till fritidspersonalen och därför var vårt ändamål att bevara en neutral ställning och ge studien trovärdighet.

Blomskolan och Veraskolan är två relativt nya skolor varav en av skolorna erbjuder fritids från förskoleklass till årskurs 3 och den andra erbjuder fritids för förskoleklass, lågstadiet och mellanstadiet. Båda skolor hade gott med utrymme för att utöva undervisning i verksamheten men delade däremot utrymmet med skolans verksamhet.

Etiska övervägande

Genom studien visar vi hänsyn till de forskningsetiska principerna. För att förtydliga dessa principer delas de in i fyra huvudkrav: Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Patel & Davidson, 2011, s.63).

Fritidspersonalen fick ta del av syftet med vår studie och fick på plats själva besluta över sin medverkan och att de när de ville hade möjlighet att avbryta eller avböja. De personer som tackade ja till förfrågan om att delta i studien presenterar vi med fingerade namn och detta för att skydda deras identiteter. Personalen blev i början av deras medverkande informerade om att de behandlas anonymt i undersökningen och att personliga uppgifter endast kommer hanteras av oss i syfte för studiens resultat. Det betyder att det inte kommer vara möjligt för läsaren att kunna identifiera vilka individer som har medverkat i studien (Patel & Davidson, 2011, s.63). Fritidspersonalen som har deltagit får möjligheten att ta del av studien innan den publiceras, detta ger dem möjlighet att bidra med synpunkter kring deras delaktighet samt om de vill ändra eller korrigera något (Patel & Davidson, 2011, s.63).

4. Resultat

Kategoribeskrivning

I vår bearbetning av det insamlade datamaterialet så har vi stött på fyra kategorier som visar på likheter i hur fritidspersonalen uppfattar sitt uppdrag i fritidshemmet. Dessa kategorier pekar på hur personalen förstår, beskriver och praktiserar uppdraget i verksamheten.

Fostran

En av kategorierna vi upptäckte och som upprepades hos personalen var deras tankar om att fostra och utveckla barnens sociala samspel samt deras förmågor i konflikthantering. Detta kan i fritidshemmet lyftas som den fostrande delen av uppdraget där fritidspedagogerna är med och fostrar barnen till att bli egna individer och hjälpa dem i deras utveckling. Många

fritidspedagoger uttalade sig om barnens utveckling och lyfter fram att det var roligt att se hur de utvecklades i fritidshemmet. Personalen ansåg däremot att det finns en viss problematik där de får lägga mycket tid och energi på att hantera konflikter som sker i verksamheten. De uttrycker sig särskilt om att de har ont om tid att planera i verksamheten och att de behöver vara på flera ställen samtidigt. Detta resulterar i att den tiden de har för att planera kring barnens sociala utveckling inte uppfyller hur verksamheten bör se ut och skulle kunna vara. För att styrka detta var det en av fritidspedagogerna som ansåg att hans främsta uppgift i fritidshemmet var att hålla i ordning på barn som hamnade i konflikter.

Jag är med de problematiska konfliktbarnen och är här för dem [...] någon måste göra det och visa att man bryr sig om dem [...] man ska ha en stark vilja, speciellt när det är så här problematiskt.

– Malik, Veraskolan

Det vi uppfattade av Maliks beskrivning var att det ligger på hans ansvar att framstå som en förebild och vägleda barnen i fritidshemmet. I ett annat uttalande lyfter en fritidspedagog fram betydelsen av att lära ut de sociala förmågorna.

[...]den sociala delen, att kunna ta kontakt, lära sig leka och lära sig det som vi anser ger en sammanhållning.

– Charlie, Blomskolan

Barnen

En av de tydliga kategorierna var hur personalen beskriver att barnen var det centrala i fritidshemmet och att det är för dem de finns, de ska ge dem trygghet och vara närvarande. Flera av fritidspedagogernas syn på uppdraget var att det oftast handlar om att befinna sig där barnen befinner sig.

[...] jag är alltid med barnen i stort sätt.

– Fanny, Veraskolan

Beskrivningen av att vara med barnen kunde vi se hos de flesta i personalen och det framstod som att det var en av de stora aspekterna med uppdraget. Det var en fritidspedagog som uttalade sig om hans syn på uppdraget och vad han själv har fått bevittna hos sina kollegor under åren.

[...] fritids är för barnen, man är här för barnen [...] jag har märkt tidigare att folk är här bara för att vara här, för att gå till jobbet.

Det framstår som det finns personal i fritidshemmet som endast är där för att ha ett arbete att gå till. En del av fritidspedagogerna uttalade sig om sin frustration kring kollegor som inte tar uppdraget på allvar när det kommer till den centrala punkten i fritidshemmet, alltså barnen.

Aktiviteter

Att erbjuda aktiviteter visade sig också vara en stor del av uppdraget och kan därför räknas in som en av kategorierna. Flera fritidspedagoger uttalade sig om att deras förutsättningar spelar in i hur de skapar aktiviteter. De lyfter fram att om de inte behärskar en viss kunskap för att genomföra en aktivitet tilldelas den till den i personalen som faktiskt behärskar och kan genomföra aktiviteten. I vår tolkning av de flestas uttalande så tyckte vi oss se att det fanns olika beskrivningar av vilka aktiviteter de erbjöd barnen. De aktiviteterna de beskrev var allt från bollsporter, pyssel, dans och att vara med och göra det barnen själva väljer. Flera av fritidspersonalen i Blomskolan menade att de inte tar sig an en aktivitet som de inte anser att de är duktiga på medan en annan lyfte fram att vissa aktiviteter får ställas in på grund av någon eller några kollegors frånvaro. Det blev tydligt att fördelningen av varandras kompetenser bidrar till att erbjudandet av aktiviteter i verksamheten begränsas.

[...]om jag inte är duktig på att laga mat då ska jag inte göra det, istället får någon annan som är bra på det göra det med eleverna [...] för att skapa en bra verksamhet för eleverna.

– Charlie, Blomskolan

[...] ibland när någon är sjuk eller borta så får vi oftast inte in en vikarie [...] då blir det att en aktivitet oftast ryker istället.

– Elin, Blomskolan

Det framkom att Veraskolan och Blomskolan hade två olika sätt att genomföra sina aktiviteter på. I Blomskolan beskriver fritidspedagogen Anna att de erbjöd styrda aktiviteter och hennes kollega Charlie framförde också att de har aktiviteter med ett bakomliggande syfte.

Vi ändrar namn på vissa aktiviteter [...] det finns ett syfte och ett mål med det vi gör [...] föräldrarna ska kunna lita på att det är en pedagogisk verksamhet.

– Charlie, Blomskolan

I Veraskolan uttryckte sig en fritidspedagog inte lika tydligt huruvida de har styrda aktiviteter att erbjuda barnen.

[...] jag tar fram aktiviteter och leder de så att de sätter sig och gör det de vill göra [...]
– Simone, Veraskolan

Vuxnas samverkan

En av kategorierna vi lokaliserat var beskrivningen av att arbeta tillsammans med varandra. En stor del av uppdraget i verksamheten är enligt personalen hur de samverkar. I flera uttalande har vi stött på betydelsen av att tillsammans sträva efter en fungerande verksamhet. De lyfter fram att man måste kunna samspela för att verksamheten inte ska förlora sitt syfte.

Fritidspersonalen beskrev hur de jobbar tillsammans i arbetslagen och hur det fungerar. På Blomskolan så pratade fritidspersonalen väldigt gott och positivt om sitt arbetslag. Deras uppfattningar visar på en stark gruppdynamik med bra kommunikation och tillit.

Vi funkar jättebra som arbetslag [...] vi kommunicerar bra med varandra om något skulle gå snett.

– Anna, Blomskolan

Vi har tillit för varandra [...] jag brukar säga gör det ni är bäst på för elevernas skull, de är värda en bra verksamhet.

– Charlie, Blomskolan

På Veraskolan såg personalen på arbetslagets samarbete som bra. Det var flera av dem som kände att arbetslagen funkar bra ihop i överlag men menar på att det finns rutiner som behöver ses över i verksamheten.

Vi funkar bra och vi delar lika på uppgifterna men det är några som jag och en kollega känner att man får vägleda. Sådant kan man bli lite frustrerad på.

– Fanny, Veraskolan

Många beskriver hur de är med och håller verksamheten i ordning och att det inte är ett enskilt arbete, de betonar att verksamheten och strävan mot uppdraget blir mycket lättare att uppnå om alla gör det som de ska.

Resultat av intervjuer

I vår undersökning har vi tagit del av intervjuresultat som vi presenterar för att få en djupare diskussion i undersökningen. I denna del lyfter vi fram personalens uppfattningar om utbildning och deras beskrivningar om hur det är att arbeta i fritidshemmet.

Uppfattningar om yrkesrollen och utbildning

Många i fritidspersonalen i båda skolorna presenterade sig som fritidspedagoger. När vi ställde frågan om deras bakgrund och om de hade en högskoleutbildning inom fritidshem visade det sig att det endast var en i personalen som hade sådan utbildning. Vi fick möjligheten att endast intervjua en utbildad fritidslärare men precis som de andra uppfattade sin roll som fritidspedagog. De yrkesbeteckningar som har presenterats av personalen var fritidspedagog, fritidsledare och barnskötare.

När vi gjorde en översyn av all fritidspersonal och hur de presenterade sin egen yrkesroll visade det sig att det inte skiljer sig mycket i hur de uppfattar sina roller i verksamheten. Det framkom att flera av dem inte såg en fritidsutbildning som viktig för hur de utövar uppdraget i fritidshemmet. De ansåg sig utföra samma slags arbete som en utbildad och många använde fritidspedagog som yrkesbeteckning för att presentera sin roll i verksamheten. Det var tre personer som presenterade sig som fritidsledare varav endast en hade en fritidsledarutbildning. Den personen som hade en fritidsledarutbildning betonade inte sig ha en ledande roll och hade samma arbetsuppgifter som majoriteten av dem vi intervjuade. De två som inte var utbildade till fritidsledare förklarade att de hade flera års erfarenhet i bland annat omsorg och ledarskap samt i förskola och de förklarade att deras bakgrund hade gett dem möjligheten att inta en ledande roll i verksamheten. De anser sig alltså vara ledare i fritidshemmet och introducerar sig därför som fritidsledare.

Jag har huvudansvaret över alla på fritids [...] planeringen och lite organisation [...] innan har jag jobbat som de andra på fritids och har precis blivit fritidsledare.

– Amanda, Veraskolan

Amandas förklaring till varför hon fick jobbet som fritidsledare visar på att erfarenhet väger mer än utbildning i detta fall. När vi ställer frågan om hon har en fritidsledarutbildning blev hennes svar följande:

Nej jag är inte utbildad som det utan jag fick hoppa på det uppdraget [...] jag har jobbat två veckor som fritidsledare men jag har jobbat ett år innan på fritids som en vanlig fritidspedagog, fast jag inte är utbildad till det heller.

– Amanda, Veraskolan

Personalen på båda skolorna hade en viss kännedom om sina kollegors utbildningsnivåer. Den sammanfattade uppfattningen i Blomskolan kan delas upp i två grupper. Den ena beskrev att det var några få i personalstyrkan som hade en fritidsutbildning men inte var helt klara om vem eller vilken utbildning de hade. Den andra gruppen beskrev det som att alla på fritidshemmet hade en fritidsutbildning.

Alla är fritidspedagoger, alla är pedagoger och fritidspedagoger, så de är med på banorna, på hur vi tänker och varför.

– Charlie, Blomskolan

Veraskolans uppfattningar om arbetslagen visade sig vara ganska blandade då de vi fick chansen att intervjua arbetade i tre olika arbetslag. Av de vi intervjuade så var det tre av dem som inte alls visste om deras kollegor hade någon utbildning. De andra beskrev att väldigt få hade en fritidsutbildning då bara en utbildad fritidspedagog nämns. Samma personer nämner också att de är medvetna om att de flesta är utbildade men att de har en erfarenhet som spelar stor roll i hur de utövar arbetet i fritidshemmet.

Vi är nog några som inte har utbildningar och chefen känner och vi känner att vi gör ett lika bra jobb, ibland nästan bättre, en utbildning är ju inte allt. Erfarenhet väger ju mer ibland, speciellt när det är vissa barn, då hjälper inte utbildningen eller teorierna.

– Fanny, Veraskolan

Majoriteten av fritidspersonalen grundade sina kunskaper om fritidshemmet i erfarenhet och förlitade sig på att deras erfarenheter var tillräckliga för att vara en bra fritidspedagog och att driva verksamheten framåt. Personalen menade att erfarenheten är viktigare än utbildning i vissa fall och att kunskapen om de teoretiska aspekterna inte är nödvändiga då de i slutändan gör samma arbete som en utbildad fritidspedagog gör. Personalen lyfter också upp att när det kommer till barn med särskilda behov så anser vissa att dessa barn behöver utbildad och kompetent personal, andra hävdar dock att utbildning inte gör någon skillnad i hur arbetet med barnen hanteras. De flesta i personalen ser det inte som ett bekymmer att de inte har fler som är utbildade i fritidshemmet. Däremot fanns det några som hade synpunkter om utbildning i intervjuerna och menade att utbildning är bra att ha men att det inte bara är det som spelar in utan även erfarenheten.

Hur det är att arbeta i fritidshemmet

När vi skulle lokalisera vilka arbetsuppgifter som personalen hade i Veraskolan och Blomskolan upptäckte vi två övergripande sysselsättningar. I den ena så är det tre av dem som är med och planerar hela fritidshemsverksamheten med både personal, schema och aktiviteter. I den andra befann sig resten av personalstyrkan och där hade de flesta som uppgift att vara tillsammans med barnen samt plocka fram och hålla i aktiviteter. Två av dessa sa sig vara främst till för att följa enskilda elever med särskilda behov men de berättade att även de var med och hjälpte till under eftermiddagarna på fritidshemmet.

Jag stöttar barnen och lärarna på förmiddan och sen är jag på fritids. Ja, vara med barnen och gå iväg på fritidsmöten och planeringar.

– Fanny, Veraskolan

Under förmiddagen så samverkar vi med lärarna. Jobbar till exempel med barn som ligger efter eller håller i grupper, det gör vi fram till klockan 14 och då kommer fritidshemmet igång och då håller vi i styrda aktiviteter som barnen valt.

– Anna, Blomskolan

Fritidspersonalen beskrev vad som var det bästa med att arbeta i fritidshemmet vilket var att få ta hand om barnen, vi kunde se ett mönster då flera i personalen poängterade att vara med barnen var det som gav dem mest med uppdraget. Flera i personalen uttalade sig om att det fanns många goda sidor med att jobba i fritidshemmet och bland dem befann sig friheten och flexibiliteten. De förklarade att de inte behöver vara så fyrkantiga och är fria att göra lite som de själva känner.

Det bästa är att man får liksom göra sin egen planering och så får man utgå från det, man kan planera själv och ha sin egen verksamhet [...] man får välja lite själv hur man vill jobba.

– Matteo, Blomskolan

Några beskrev även de negativa aspekterna vilket var att synen på fritidshemmet och på personalen kunde vara nedvärderande av föräldrar. Personalen menar på att föräldrarnas syn på fritids kunde anses vara som barnpassning.

Om jag tänker på föräldrarna är de mer nedvärderande när dem kollar på fritidspersonalen [...] den biten kan kännas lite negativ då fritidspersonalen inte värderas lika högt som lärarna gör i skolvärlden.

– Charlie, Blomskolan

Flera upplevde att verksamheten ibland kunde kännas stressig, speciellt om det inte fanns tillräckligt med personal i fritidshemmet. Detta arbetsklimat påverkar personalen och barnen på ett negativt sätt och fritidshemmet lever då inte upp till sin fulla potential. Det kom fram i flera uppfattningar att det inte känns som att det tilldelas resurser till fritidshemmet i den mån det behövs. De lyfter fram att personalbristen är en bidragande faktor till att det uppstår stressiga situationer för både barnen och personalen.

Det är väldigt mycket stress periodvis [...] här har det varit mycket personalbyte så det har påverkat våra barn ganska hårt vilket tyder på att de blir stressade själva, det är en större stress för oss att hantera konflikter.

– Amanda, Veraskolan

Flera i personalen tar även upp vad de anser är viktigt att kunna för att arbeta i fritidshemmet. De anser att man måste vara genuint intresserad av att arbeta i fritidshemmet då det är en plats som kräver många sociala utbyten mellan både personal och barn. Många nämner även vikten av att ha tålamod och menar på att om de inte har det så försvårar det arbetet. Det finns många tankar om hur personalen anser att man bör vara som person och väldigt mycket pekar på att det är bra att ha ledarskap, vara snabb och flexibel, bjuda på sig själv och lita på att andra bidrar i verksamheten. Arbetet i fritidshemmet är trots allt ett yrke där personalen ständigt är i kontakt med andra människor.

Man måste gilla det man gör, om man väljer att jobba på fritids och inte tycker om barn då är man på fel ställe, om man tror att det ska vara lugnt och man bara kan komma och gå runt och det är barnpassning, då är du på fel ställe.

– Charlie, Blomskolan

Diskussion

Diskussion kring kategorier

Efter att ha presenterat och bearbetat resultatet har vi kommit fram till att synen som fritidspersonalen har är i grunden lika då fokus ligger på barnen och deras utveckling, dock tar personalen an sig uppdraget på olika sätt för att verksamheten ska fungera. Vi ser det som att de kategorier som framkom i resultatet av personalens uttalande går in i varandra och påverkar sättet om hur det ter sig i verksamheten och ett exempel på detta är hur de väljer att samverka.

Det kom till vår kännedom att samspelet är en påverkande aspekt av de aktiviteter som erbjuds, vi menar att fritidshemmet ska vara en plats där barnen ska få möjligheten att utvecklas med hjälp av olika tillvägagångssätt. För oss blev det tydligt att personalen i Blomskolan har en konkret tanke till hur de väljer att erbjuda barnen aktiviteter, men vi ansåg även att aktiviteterna kunde begränsas av två anledningar. Den första anledningen är hur de ser på varandras kompetenser och vad de gör med dem och den andra anledningen var att en aktivitet i värsta fall uteblir om en eller flera i personalen är frånvarande. Här kunde vi se en tydlig koppling till det Hansen lyfter upp i tidigare forskning vilket är att personalen på fritids har som vana att utgå från sina personliga kunskaper när det kommer till aktiviteter i fritidshemmet (Hansen, 1999, s.197). Vi anser att aktiviteterna begränsas för barnen för att om en personal som besitter en viss kompetens är frånvarande uteblir aktiviteten och för oss framstår det som att de inte erbjuder sammanhängande aktiviteter som är till för barnens individuella utveckling utan utgår mer från den kompetens som personalen har än för vad barnen egentligen behöver. Även om det är viktigt och bra att utnyttja varandras kompetenser så kan vi tycka att det är mer givande om man lär sig av varandras kompetenser för att kunna genomföra aktiviteten om kollegan är frånvarande.

Att erbjuda aktiviteter utifrån vilka som är närvarande anser vi kan bidra till en variationslöshet då de endast tar tillvara på enskilda individers kompetenser och att det i sig resulterar i att verksamheten inte utvecklas på lång sikt. För att verksamheten ska utvecklas i erbjudandet av aktiviteter så verkar det för oss som att det krävs att personalen tar ett eget initiativ och på eget bevåg är innovativa och kommer med nya idéer, finns det ingen sådan person så tenderar det till att verksamheten fastnar i sina dagliga rutiner. För oss har just erbjudandet av aktiviteter ett djupare syfte där fritidspersonalen ska se till att verksamheten utvecklas genom till exempel utbudet av aktiviteter. Vi tycker oss kunna se att flera av personalen har en vilja till att skapa ett tydligt uppdrag som ska kunna förstås av omgivningen men det kan vara dessa viljor som har en tendens att försvinna i mängden när alla i personalen inte är lika insatta i vad fritidshemmets uppdrag innebär.

Några i fritidspersonalen uttrycker att de har bytt ut namnen på aktiviteter för att höja statusen i fritidshemmets verksamhet och för att föräldrarna ska finna tillit i att verksamheten utför ett pedagogiskt arbete. Detta styrker Löfdahl då även hon har stött på fritidspedagoger som har ändrat namn på flera aktiviteter som till exempel kreativ verksamhet istället för pyssel (Löfdahl, 2010, s.8). Saar, Löfdahl & Hjalmarsson lyfter upp hur fritidspedagogerna beskriver

hur de försöker avgränsa vad som är nyttig verksamhet eller inte (Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012, s.7). Att byta ut namnen på aktiviteterna kan vara fritidspersonalens försök till att definiera för utomstående om vad de gör i verksamheten. Vi anser att detta kan vara en betydande del av hur synen på fritidshemmet och dess verksamhet kan förändras hos utomstående.

Vi har sett och uppmärksammat hur personalen har uppfattat uppdraget kring att fostra barnen och att de anser sig få lägga mer tid på konflikthantering och på hur barnen bör uppföra sig vilket personalen kan anse vara en belastning då tiden inte alltid räcker till. Vi anser att fostran i fritidshemmet handlar om hur de i verksamheten är med och formar sociala egenskaper där barnen utvecklar sina språkliga och humana kunskaper om hur de kan uttrycka sig samt hur de bör bete sig mot sina medmänniskor. I Blomskolan och Veraskolan verkar planeringen vara en påverkande aspekt av hur synen på fostran i slutändan ter sig. Alltså att ju mer tid fritidspersonalen får till planering ju bättre kan de förutse och hantera konflikter, medan de med mindre tid inte kan planera och förutse konflikter på samma sätt och då får ta sig an dem när de väl sker.

Personalen lyfte fram att en av de viktigaste aspekterna med uppdraget var att vara med barnen. Vi tolkade det som att de var med barnen för att ha tillsyn över dem och vara ett stöd under skol- och fritidstid. Det framgick inte för oss hur personalen stöttade barnen, vi uppfattade det som att vara med barnen var en av de uppgifterna som utfördes av alla i fritidspersonalen mer eller mindre.

Diskussion kring resultat av intervjuer

Det framkom i flera uttalande om att erfarenhet värderas mer och vi tolkade det som att det kan vara på grund av att de flesta i personalen har enbart erfarenhet som bakgrund. Personalens syn på att erfarenhet är viktig anser vi stämmer då vi själva har upplevt att den är en stor del av hur uppdraget hanteras och att vi lärt oss mer genom att praktisera och reflektera om vad uppdraget innebär. Däremot anser vi att de teoretiska aspekterna, alltså de man får av utbildning, hjälper fritidspedagogen mer för att kunna utveckla sin yrkesroll men också synen på uppdraget. Pihlgren tar upp att fritidspedagogen får väsentlig kunskap och en viss kompetens från den teoretiska utbildningen som är inriktad på fritidshemmets pedagogik (Pihlgren, 2011, s.19). Med detta menar vi att det teoretiska kompletterar erfarenheten och att de två tillsammans är grundläggande för verksamhetens uppbyggnad och kvalitet. Flera av de

som var utbildade såg sig genomföra samma slags arbete som en utbildad fritidspedagog, detta har vi heller inget motargument för då vi inte har sett hur de praktiserar uppdraget utan bara kan utgå från deras uppfattningar. Vi anser att det inte finns någon avgörande skillnad i hur personalen uttrycker sig om uppdraget utifrån de vi har intervjuat. Den skillnad vi kunde se låg mest i hur personalen uttryckte sig personligen om uppdraget, vi har kommit i underfund med att den personal som inte har en fritidsutbildning kan brinna minst lika mycket för yrket som en utbildad fritidspedagog.

Något som för oss gav dubbla budskap var personalens syn på om utbildning är väsentlig för att arbeta i fritidshemmet. Några ansåg att utbildning inte gör en större skillnad medan andra ansåg att utbildning behövs av vissa orsaker som till exempel i att hantera barn med särskilda behov. Det var inte många i personalen som uttryckte att en utbildning är viktig för fritidshemmet. Flera i fritidspersonalen uttryckte sig inte heller vara i behov av att ha flera som är utbildade i verksamheten. Ackesjö, Nordänger & Lindqvist lyfter fram att det inte är ovanligt med fritidshem som har få högskoleutbildade i personalstyrkan och att de högre statsmakterna nu lagt märke till det och arbetar för att förbättra den nuvarande situationen. Det behövs fler som har relevant utbildning i fritidshemmen (Ackesjö, Nordänger & Lindqvist, 2016, s.88). För oss blev det tydligt att personalen inte visar förståelse för hur viktig en utbildning i slutändan kan vara för fritidshemmet. Vi har förståelse för att de med sina kunskaper inte uppmärksammar utbildning på samma sätt som vi gör.

Vi menar på att de går miste om sådant som skulle kunna vara till hjälp för deras utveckling och att detta kan vara en bidragande faktor till synen på fritidshemmet. Vi anser att en utbildning har en stor grund i verksamhetens uppbyggnad då de teoretiska aspekterna som införskaffas med hjälp av en utbildning kan användas tillsammans med erfarenhet. Vi menar att det finns aspekter i det teoretiska som får oss att utvecklas som person samt vårt perspektiv och hur vår syn på fritidshemmet är. Det kan bidra till att utveckla och föra verksamheten framåt och ge barnen en värdig och meningsfull fritidstid som grundas på både teorier och erfarenhet.

Synen på fritidshemmet har av flera i personalen nämnts vara nedvärderande av utomstående och vi reflekterar om det inte kan vara för att upplägget av fritidshemsverksamheten är en bidragande faktor. Vi menar att uppdraget uppfattas olika av personalen på grund av deras utbildning och erfarenhet samt den position de har i arbetslaget. En följd av detta kan vara i

hur de presenterar verksamheten utåt och att de i slutändan kanske inte ger en tydlig bild då personalen inte är helt eniga om vad uppdraget innebär. Löfdahl beskriver hur fritidspersonalen försöker nå en högre status genom hur de presenterar fritidshemmet för att få sig själva och utomstående att förstå vilken vikt de lägger i verksamheten (Löfdahl, 2010, s.8). Med detta menar vi att fritidspersonalen är medvetna om hur utomstående ser på fritidshemmet men att de inte är tillräckligt medvetna eller hittar ett samarbete hos varandra om hur de vill presentera sig utåt och därför inte heller fördjupar sig i det.

Något som också lyfts upp av personalen är hur de tycker att fritidshemsverksamheten ibland kan kännas stressig. Detta påverkar alla som befinner sig i fritidshemmet på ett negativt sätt och verksamheten blir inte vad den skulle kunna vara. Löfdahl lyfter upp hur den fritidspersonal hon kommit i kontakt med uttrycker sig om att det är många moment att hålla koll på i fritidshemmet och hur de anser att det kan försvåra det dagliga arbetet (Löfdahl, 2010, s.6). Detta anser vi kan vara en av orsakerna till hur stressen byggs upp i fritidshemmet då vi fick intryck av att de har många uppgifter att hålla koll på. Det kan även vara så att den stress de känner utgörs av hur väl de känner till syftet bakom uppdraget.

5. Avslutning

Vi kommer här att presentera våra avslutande reflektioner om den ovanstående diskussionen. I denna studie har vårt syfte varit att få en bild av hur fritidspersonalen ser på uppdraget i fritidshemmet samt om utbildning är en påverkande faktor.

Slutsats

Vi har kommit fram till att fritidspersonalens uppfattningar om uppdraget var ganska lika. Det framkom tydliga beskrivningar till hur personalen anser sig praktisera uppdraget i verksamheten. Majoriteten av personalen ansåg att en utbildning inom fritidshemmet inte var nödvändig för deras arbete och hade inga funderingar på att utbilda sig. De såg sig göra ett lika bra arbete som en utbildad fritidspedagog och att det inte skulle påverka hur de utför sitt arbete. Det var några i personalen som lyfte fram att en utbildning skulle behövas för vissa situationer i verksamheten men inte för verksamheten som helhet.

Med vår undersökning har vi sett att personalens erfarenhet var en grundläggande faktor till hur uppfattningen om uppdraget beskrevs och vi förstod det som att det fanns en skillnad i hur de värderar den utbildning som är väsentlig för fritidshemmet. Flera i fritidspersonalen har presenterat att det är tack vare deras erfarenhet som de har fått möjlighet att arbeta i fritidshemmet, det blev tydligt för oss att erfarenheten var av avsevärd betydelse för hur de uppfattar uppdraget. Övergripande så är erfarenheten mer väsentlig för fritidspersonalen men vi anser att en utbildning ger mer och gör det möjligt för verksamheten att utvecklas.

Vi upptäckte att det fanns en olikhet i hur fritidspersonalen generellt uttryckte sig om hur de praktiserar uppdraget och att de inte målade upp en tydlig bild av exakt hur. Däremot förmedlade personalen liknande uppfattningar om vad uppdraget i fritidshemmet innebär. Skillnaden låg mest i hur uppdraget genomfördes olika och i deras samverkande med varandra i arbetslagen men också hur de ser på betydelsen av att vara med barnen. Samverkan är en av aspekterna som har stort inflytande i hur verksamheten presenteras utåt samt hur den uppfattas av personalen. Vi har liknande uppfattning som de flesta i personalen har då den precis som vi förstår att uppdraget kan tillämpas på olika sätt beroende på hur samverkan fungerar.

Vi har stor förståelse för hur fritidspersonalen har uttryckt sig och att det fungerar för deras verksamheter idag. Vi delade i inledningen med oss av litteratur som styrker att det idag inte finns många som har en högskoleutbildning i fritidshemmen och vi har genom vår undersökning fått detta som en bekräftad bild av hur det ser ut i praktiken. Vi anser med detta att det är av stor vikt för verksamhetens utveckling att flera av den personal som arbetar i fritidshemmet är utbildad så att de har en teoretisk grund i hur de praktiserar uppdraget. Det har varit intressant att få ta del av de som arbetar i fritidshemmen och efter denna studie ser vi fram emot att komma ut i verksamheten och själva få praktisera samt utveckla uppdraget. Vi kan med våra egna erfarenheter se hur vår utbildning har förändrat synen på uppdraget. Från att vi innan utbildning inte hade några större funderingar eller fördjupade oss särskilt i vad uppdraget betyder för verksamheten till att vilja vara med och se hur den praktiseras och utveckla den så kan vi med utbildning säga att den teoretiska aspekten har en stor betydelse för hur uppdraget hanteras i fritidsverksamheten.

Förslag till vidare forskning

Efter att ha gjort denna undersökning kring fritidspersonalens uppfattningar om uppdraget och ifall deras bakgrund har haft en påverkan så är våra förslag till vidare forskning följande:

- Uppfattar personalen uppdraget olika utifrån fritidshemmens styrdokument?
- Finns det en skillnad i hur personalen uppfattar och praktiserar uppdraget i fritidshemmet?
- Hur ser personalen på betydelsen av utbildning och erfarenhet?

Utöver de ovanstående frågorna vore det av intresse att undersöka hur högskoleutbildade fritidshemslärare uppfattar uppdraget utifrån den teoretiska utgångspunkten tillsammans med erfarenheten.

Referenser

Ackesjö, H., Nordäng, U-K. & Lindqvist, P. 2016. "Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation". Om de nya grundlärarna med inriktning mot arbete i fritidshem. *Educare* 2016:1: 86-109.

<https://www.mah.se/upload/FAKULTETER/LS/Publikationer/EDUCARE/Educare%202016.1.pdf> (Hämtad 2017-02-05).

Alexandersson, M. 1994. "Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus". I: Starrin, B & Svensson, P-G. (red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur, s. 111-136.

Eriksson-Zetterquist, U & Ahrne, G. 2015. "Intervjuer". I: Ahrne, G & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, s. 34-54.

Hansen, M. 1999. *Yrkeskulturer i möte – Läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Diss., Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/7609/1/gupea_2077_7609_1.pdf (Hämtad 2017-03-31).

Krokmark, T. 2011. (red.). *Den tidlösa pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.

Löfdahl, A. 2010. Vad har de för sig i skolan efter klockan 3? – Installationsföreläsning, 15 september 2010. *KAPET. Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift, årgång 6, nr 1*: 5-14. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:398123/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2017-02-07).

Marton, F & Booth, S. 1997. *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Patel, R & Davidson, B. 2011. *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Pihlgren, A. S. 2011. "Inledning och presentation" I: Pihlgren, A. S. (red.). *Fritidshemmet*. Lund: Studentlitteratur, s. 17-27.

Hippinen, A. 2011. "Yrkesroll i förändring" I: Pihlgren, A. S. (red.). *Fritidshemmet*. Lund: Studentlitteratur, s. 29-49.

Saar, T., Löfdahl, A & Hjalmarsson, M. 2012. Kunskapsmöjligheter i svenska fritidshem. *Nordisk Barnehageforskning* 5 (3): 1-13.
<https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/315/329> (Hämtad 2017-02-07)

Schröder, M. & Tuisku, J. (2013) *Fritidshemmets uppdrag – ett helhetsperspektiv på elevens utveckling och lärande*. (1). Liber AB

Skolinspektionen. 2010. *Kvalitet i fritidshem*. Kvalitetsgranskning Rapport 2010:3. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolverket. 2017. *Beskrivande data 2016 – Förskola, skola och vuxenutbildning*. I: Rapport nr. 452. Stockholm: Skolverket.
https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D3758 (Hämtad 2017-03-29).

Stukát, S. 2011. *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1 - Mail till rektor

Hej!

Vi är två studenter som heter Kajsa Jaeschke och Catherine Alvarez, vi studerar grundläroutbildning med inriktning mot fritidshem på Södertörns Högskola. Just nu läser vi vår sista termin och har i uppgift att skriva ett självständigt arbete. Vårt intresseområde är fritidspersonalens uppdrag och vi undrar om vi skulle kunna komma till er någon gång under veckorna 9 och 10 för att intervjua fritidspersonal med och utan utbildning, det skulle vara till god hjälp om ni kan informera personalen om detta.

Vårt syfte med det självständiga arbetet är att få en fördjupning i hur personalen på fritidshemmet ser på sitt eget uppdrag i verksamheten och ifall utbildningen kan visa på några skillnader i hur de ser på sitt yrke och i så fall varför.

Tanken är att vi kommer till skolan en eller två arbetsdagar och intervjuar fyra till fem personer som har tid och ställer upp frivilligt. För att intervjun ska bli så givande och genuin som möjligt vore det väldigt bra om det fanns ett rum att tillgå så att vi kan vara ostörda under intervjuens gång. En intervju kan tänkas ta allt från tjugo minuter till en timme.

De intervjuer vi får möjlighet att göra kommer att behandlas i vår studie och där kommer vi göra både skola och personer anonyma. De som vill kan ta del av det samlade materialet för att be om ändringar, ge synpunkter eller ställa frågor.

Vi hoppas att ni vill hjälpa oss med vår studie och vi delar självklart med oss av det arbete vi gör om ni vill för att eventuellt bidra till nya tankar och diskussioner om fritidshemmets verksamhet.

Vi hoppas att vi får höra så snart som möjligt från er om dagar som passar då vi har mycket arbete framför oss. Vi går att höras av på denna mail samt på detta nr: XXX XX XX XXX

Vänliga hälsningar

Kajsa Jaeschke och Catherine Alvarez

Bilaga 2 - Intervjufrågor

1. Har du någon fritidsutbildning och om du har, vilken?
2. Hur länge har du jobbat?
3. Vad tycker du är bäst med att jobba i fritidshemmet?
4. Vad tycker du är sämst med att jobba i fritidshemmet?
5. Vilka skulle du säga är dina styrkor på jobbet?
6. Vilka är dina svagheter?
7. Vilka är dina arbetsuppgifter?
8. Hur ser ditt arbetslag ut?
9. Vet du om det är några i arbetslaget som har utbildning?
10. Funkar ni bra som arbetslag, hur delar ni på uppgifterna?
11. Använder ni er av läroplanen, kan du ge ett exempel på hur?
12. Vad tycker du är viktigt att kunna när man jobbar på ett fritidshem?